

I

महाराष्ट्रातील पदवीधर मतदार - समस्या व आव्हाने एक दृष्टिक्षेप

प्रा.डी.ए.पवार

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर (स्वायत्त)

गोषवारा:

पदवीधर म्हणजे भारताचे उज्वल भविष्य, भारताचे भावी सुजाण नागरिक होय. त्यांचे नानाविध प्रश्न त्यांच्या प्रतिनिधींच्या करवी वरिष्ठ सभागृहात मांडावेत अशी तरतूद भारतीय संविधानाने केलेली आहे. तथापि पदवीधर मतदारसंघाची निवडणूक प्रक्रिया, मतदार नोंदणी, त्याची गरज याबाबतीत उदासीनता व सुशिक्षितांमध्ये जागृती कमी असल्याचे दिसून येते.

राज्यघटना कलम 171 नुसार राज्यांमध्ये विधानपरिषदेची स्थापना करता येते घटक राज्याच्या विधीमंडळाचे विधानपरिषद हे वरिष्ठ सभागृह आहे हे सभागृह समाजातील अनेक घटकांचे प्रतिनिधित्व करत असते. भारतामध्ये आंध्र प्रदेश, बिहार, कर्नाटक, महाराष्ट्र, तेलंगाणा, उत्तर प्रदेश या सहा घटक राज्यात विधानपरिषद हे वरिष्ठ सभागृह आहे. महाराष्ट्रात या सभागृहाचे काही प्रतिनिधी स्थानिक स्वराज्य संस्थेकडून, विधानसभा सदस्यांकडून, शिक्षकांकडून, पदवीधरकडून व राज्यपालाकडून निवडले जातात. मुंबई, कोकण, पुणे, औरंगाबाद, नाशिक, नागपूर आणि अमरावती असे सात पदवीधर मतदार संघ महाराष्ट्रात आहेत. प्रत्येक मतदारसंघातून एक प्रतिनिधी या प्रमाणात प्रतिनिधी निवडले जातात. ही सदस्य संख्या विधान परिषदेच्या एकूण संख्येपैकी 1/12 इतकी आहे. सर्व सदस्यांची निवड एकाच वेळी होत नाही.

प्रस्तावना:

भारताचा नागरिक असलेल्या कोणत्याही राज्यातील, कोणत्याही विद्यापीठाचे किमान तीन वर्षे आधी पदवीधर झालेले किंवा विद्यापीठाच्या पदवीशी समकक्ष असलेल्या पदव्या असलेले मतदार सदस्यांची निवड करतात. मतदार त्या मतदारसंघाचा रहिवासी असला पाहिजे. प्रत्येक निवडणुकीच्या वेळी मतदार नोंदणी नव्याने करावी लागते. निवडणूक आयोगामार्फत पदवीधर मतदारांची नोंदणी करण्याची मोहीम हाती घेतल्यानंतर शिक्षितांच्या तुलनेत खूप कमी पदवीधर मतदारांची नोंदणी झाल्याचे दिसून येते. मोठ्या प्रमाणावर पदवीधर पात्र असूनही नाव नोंदणी न केल्यामुळे मतदारांची नावे मतदार यादीत नसल्याचे दिसून येते.

पुणे पदवीधर मतदारसंघांमध्ये पुणे, सांगली, सातारा, कोल्हापूर आणि सोलापूर हे जिल्हे येतात. येथील शिक्षितांची संख्या **19490472** च्या जवळपास आहे. त्यातील दहा टक्के पदवीधर असल्याचे ग्राह्य धरल्यास किमान **19 लाख 49 हजार 44** मतदार असतील.माध्यमांमधून जाहीर केलेल्या आकडेवारीनुसार **426257** मतदारांनीची नाव नोंदणी **2020** मध्ये केली होती. केंद्रीय निवडणूक आयोगाच्या सूचनेनुसार एकही मतदार नोंदणी प्रक्रियेतून सुटता कामा नये. त्यामुळे मतदार नोंदणी प्रक्रिया सुलभ करण्याची मागणी सर्व स्तरातून प्रत्येक वेळी केली जाते

पदवीधर मतदारांचे प्रश्न:

भारत हा एक विकसनशील देश आहे. तसेच भारत हा सगळ्यात जास्त तरुण असलेला जगातील प्रथम क्रमांकाचा देश आहे. भारतामध्ये वाढती बेरोजगारी ही सगळ्यात मोठी समस्या आहे. वाढती महागाई, कुटुंबाच्या जबाबदाऱ्या, जागतिकीकरणामुळे निर्माण झालेली आव्हाने या सगळ्या गोष्टींचा परिणाम तरुणांवर होतो. त्यामुळे नोकरीसाठी ची गरज निर्माण होणे स्वाभाविकच आहे. या तरुणांमध्ये पदवीधर, सुशिक्षित व बेरोजगार यांचा समावेश खूप मोठ्या प्रमाणावर होतो.

पदवीधर मतदार संघाच्या प्रतिनिधीने पदवीधरांच्या इच्छा-आकांक्षा विचारात घेऊन प्रश्न ,समस्या प्रामुख्याने सोडवावेत, ते विधानपरिषदेत सरकार पुढे मांडावेत, त्यासाठी जनमत तयार करावे, या सर्व गोष्टींसाठी उत्तरदायी व बांधील असणारा उमेदवार असावा अशी अपेक्षा जनतेद्वारे व्यक्त केली जाते.उपरोक्त शैक्षणिक, आर्थिक व व्यवसायासंबंधी पदवीधरांच्या समस्या आहेत.

कोरोनामुळे निर्माण झालेल्या समस्या:

कोरोना या जागतिक महामारी मुळे जगातील अनेक आर्थिक महासत्ता ना त्रासून सोडले आहे. भारतासारख्या विकसनशील देशामध्ये लॉकडाऊनच्या आदेशाची कडक अंमलबजावणी न झाल्याने महाराष्ट्रासह देशातील रुग्णांचा आकडा दिवसेंदिवस वाढत आहे. सरकारकडून उपाययोजना केल्या जात आहेत, मात्र त्या तोकड्या जाणवत आहेत.

लॉकडाऊन नंतर रोजगाराचा मोठा प्रश्न निर्माण होणार आहे. कोरोना महामारी मुळे अनेक व्यवसाय ठप्प झाले आहेत.काही उद्योगधंदे बंद पडले आहेत, तर काही बंद पडण्याच्या मार्गावर आहेत.त्यामुळे अनेक पदवीधरांच्या नोकऱ्यांचे प्रश्न निर्माण झाले आहेत. या बाबतीत सरकार देखील हतबल ठरल्याचे दिसून येत आहे. वाढलेल्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात नोकऱ्या नसल्याने बेरोजगारीचे प्रमाण खूप मोठ्या प्रमाणात वाढल्याचे अनेक

निष्कर्ष सांगतात. राज्य सरकारने व केंद्र सरकारने पदवीधर तरुणांमधील नैराश्याची वातावरण दूर करून त्यांना रोजगाराच्या नवीन संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.

भारतासारख्या तरुणांच्या देशामध्ये रोजगार निर्माण होणे हेच भारताच्या आर्थिक विकासाचे महत्त्वाचे सूत्र राहिल.भारताला आर्थिक महासत्ता बनायचे असल्यास व देशातील आर्थिक विपन्नावस्था दूर करायची झाल्यास पदवीधरांना व सुशिक्षितांना रोजगाराच्या नव्या संधी उपलब्ध करून देऊन त्याद्वारे देशाचा सर्वांगीण विकास साधावा.

स्पर्धा परीक्षा व पदवीधर तरुण

ग्रामीण व शहरी भागातील अनेक पदवीधर विद्यार्थी जे प्रचंड गुणवत्ताधारक असतात, ज्यांच्याकडे कष्ट करण्याची क्षमता व जिद्द असते. त्यांनी अनेक वर्षे स्पर्धा परीक्षांच्या तयारीसाठी घालवलेली असतात. परंतु राज्य व केंद्र सरकारच्या विविध अडचणींमुळे नियमित स्पर्धापरीक्षा द्वारे सरळ सेवा भरती होत नसल्याचे चित्र स्पष्ट झाले आहे. तेव्हा या पदवीधर सुशिक्षित तरुणांमध्ये निराशेचे वातावरण निर्माण झाले आहे.

पदवीधरांना योग्य तो मार्ग दाखवून राज्य व केंद्र सरकारने स्पर्धा परीक्षांच्या माध्यमातून नियमित व सरळ सेवा भरती मोठ्या प्रमाणावर केल्यास भ्रष्टाचाराचे मार्ग बंद होतील,प्रशासनाची कार्यक्षमता वाढेल व भारताला चांगले सुजाण व कर्तव्यदक्ष अधिकारी प्रशासनात साहाय्यक म्हणून मिळतील. परंतु कोरोना सारखे कारण दाखवून सरकारी तिजोरी रिक्त असल्याचे दाखवून नोकर भरतीची प्रक्रिया लांबवलेली जात आहे. या सर्व गोष्टींमुळे पदवीधर सुशिक्षित तरुणांच्या मनावर विपरित परिणाम होत आहे. ही उदासीनता व मरगळ घालवण्यासाठी सरकारने काही पावले उचलावीत म्हणून पदवीधर प्रतिनिधींनी प्रयत्न करणे अत्यंत आवश्यक आहे. तरच पदवीधरांच्या उपजीविकेचे प्रश्न सुटतील व सामाजिक एकता प्रस्थापित होण्यास मदत होईल.

पदवीधर स्त्रियांचे प्रश्न:

पदवीधर मतदार संघामध्ये अनेकदा पुरुष प्रतिनिधी निवडून दिल्याचे चित्र आपणास दिसून येते. खरेतर पुरुषांइतकेच स्त्री पदवीधर सुशिक्षित मतदार असताना फक्त पुरुषांनाच अनेकदा निवडून देण्याची पसंदी मतदारांकडून दाखवली जाते , हे चित्र बदलायला हवे. पदवीधर मतदार संघातील ज्या सक्षम स्त्री उमेदवार असतात ज्यांना निवडून दिल्यास त्या सुद्धा अत्याधिक प्रखरतेने, तत्परतेने पदवीधरांचे प्रश्न योग्य प्रकारे सरकार समोर मांडू शकतात. पदवीधर स्त्री मतदारांचे सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक व

शारीरिक अशा स्वरूपाचे प्रश्न असतात. स्त्रीयांचे प्रश्न एक स्त्रीच व्यवस्थित समजू शकते ही धारणा लक्षात घेता पदवीधर स्त्री उमेदवाराला प्राधान्य द्यायला हवे अशी मानसिकता समाजाची होणे आवश्यक आहे.

पदवीधरांबाबत सरकारची जबाबदारी

भारताच्या उज्ज्वल भवितव्यासाठी, देशाच्या प्रगतीसाठी व विकासासाठी म्हणून सरकारने पदवीधरांसाठी विशेष प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

१. सरकारने भ्रष्टाचार थांबवण्यासाठीचे उपाय करावे.
२. महागाई व दरवाढ नियंत्रित करावी.
३. युवकांसाठी शिक्षण व नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्या. युवकांच्या हाताला काम मिळवू द्यावे.
४. राज्याचा सांघिक विकास घडवून आणावा.
५. कृषी व शेती विषयक सुधारणा द्वारे पदवीधरांमध्ये नवचैतन्य निर्माण करावे.
६. शहरी विकास व पायाभूत सुविधांकडे सरकारने विशेष लक्ष द्यावे.

निष्कर्ष

पदवीधरांच्या व बेरोजगारच्या अनेक अपेक्षा सरकारकडून असतात. सरकारने देशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी पदवीधर, सुशिक्षित तरुणांच्या ज्ञान व कौशल्याचा योग्य वापर करून घ्यावा. पदवीधर मतदार म्हणून नाव नोंदणी बाबतची पदवीधरांची उदासीनता कमी करून जास्तीत जास्त मतदार नोंदणी होणे आवश्यक आहे. पदवीधर मतदारसंघातून निवडून आलेल्या प्रतिनिधींनी पदवीधरांच्या समस्या सभागृहात प्रभावीपणे मांडण्याची जबाबदारी पार पाडली पाहिजे. त्यांचे म्हणणे विचार त्यांना कायदे करताना मांडता यावेत. अनेक विचारवंत, तज्ञ आणि लेखक यांनी पदवीधर प्रतिनिधी म्हणून प्रभावी भूमिका पार पाडली आहे. परंतु ही परंपरा हळूहळू कमी होत चालली आहे. पदवीधर मतदारसंघात राजकीय पक्ष आणि शिक्षण संस्थाचालकांचा प्रभाव वाढत चाललेला आहे. तो कमी होऊन सभागृहात बुद्धिमान, विद्वान लोकांना स्थान मिळावे. त्यांच्या ज्ञानाचे प्रतिबिंब विधिमंडळामध्ये उमटावे हा घटनाकरांचा हेतू पदवीधर प्रतिनिधींनी साध्य केला पाहिजे.

संदर्भ:

- 1) महाराष्ट्र शासनाचे अधिकृत संकेतस्थळ
- 2) प्रा. काळे, भगवान (२३ जानेवारी १९८८). सन्युक्त महाराष्ट्र काल आणि आज. जालना: सन्केत प्रकाशन, जालना.
- 3) प्रा. डॉ. पां. श्री. घारे, राज्यशास्त्र सिद्धांत आणि राज्ययंत्रणा, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन
- 4) प्रा. चिं. ग. घांगरेकर, तुलनात्मक राजकीय व्यवस्था, श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर
- 5) बोकील नीता, महाराष्ट्राचा राजकीय इतिहास १९६० -१९७२, मौज.